

DUM č. 6 v sadě

22. Ch-1 Biochemie

Autor: Martin Krejčí

Datum: 31.01.2014

Ročník: 6AF, 6BF

Anotace DUMu: Glykosidy

Materiály jsou určeny pro bezplatné používání pro potřeby výuky a vzdělávání na všech typech škol a školských zařízení. Jakékoliv další využití podléhá autorskému zákonu.

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

SACHARIDY

VI.

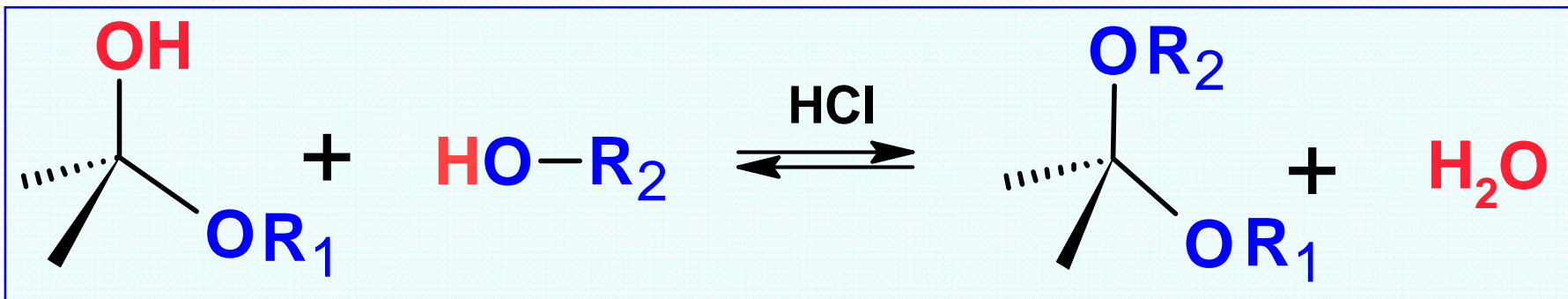
Glykosidy

Mgr. Martin Krejčí

Co to jsou Glykosidy?

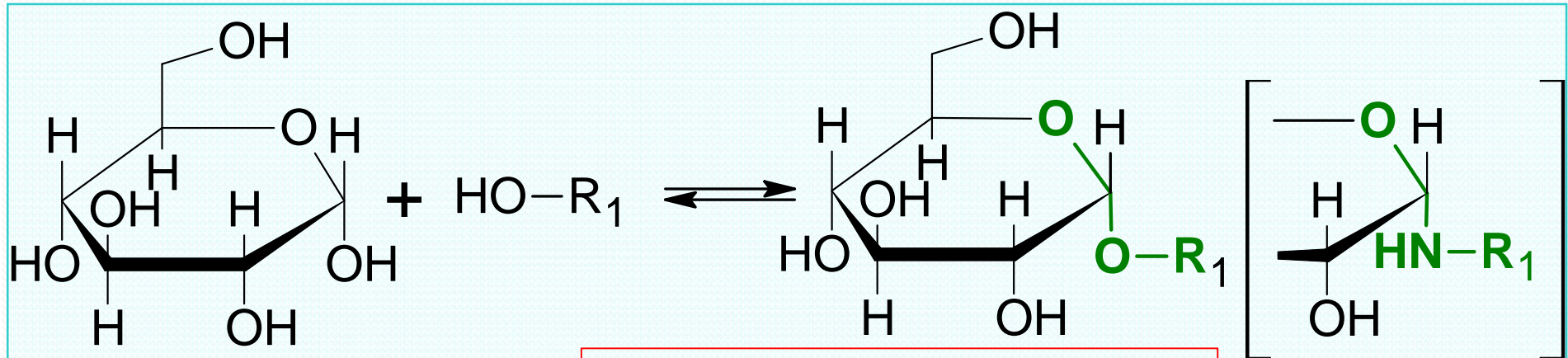
- Obecně **acetal** monosacharidů.
- Vznikají reakcí poloacetalové hydroxylové skupiny s jinou molekulou za současného odštěpení molekuly H_2O .
- Nově vzniklá chemická vazba se označuje jako **glykosidová** (dle anomerní formy sacharidu buď α nebo β).
- Je-li další molekulou sacharid vznikají oligomery či polymery sacharidů – HOMOGLYKOSIDY (viz. ppt Sacharidy V.)
- Je-li další molekulou aglykon (necukerná složka) vznikají HETEROGLYKOSIDY.

ACETALY – jejich tvorba

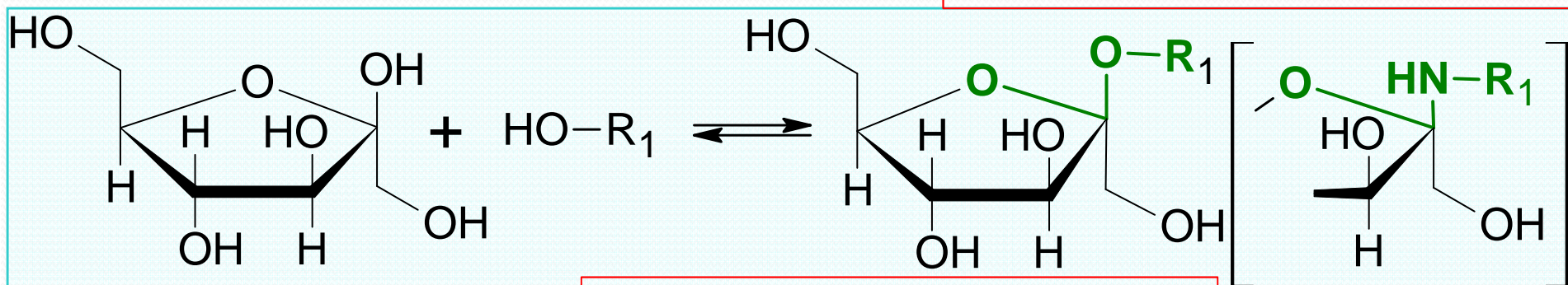
- Působením alkoholů na hemiacetaly v kyselém prostředí.
- Stejně z hemiacetalů mono(oligo)sacharidů působením např. alkoholů vznikají acetaly sacharidů – GLYKOSIDY.
- Anomerní poloacetalový hydroxyl je potom nahrazen alkoxykupinou

O-(N-)glykosidická vazba

α -O-glykosidická vazba

α -N-glykosidická vazba

β -O-glykosidická vazba

α -N-glykosidická vazba

Aglykon

- **Aglykon**: alkohol (fenol), karboxylová kyselina, amin, thiol.

O-glykosidová vazba – etherová (alkoholy, fenoly), esterová (karboxylové kyseliny).

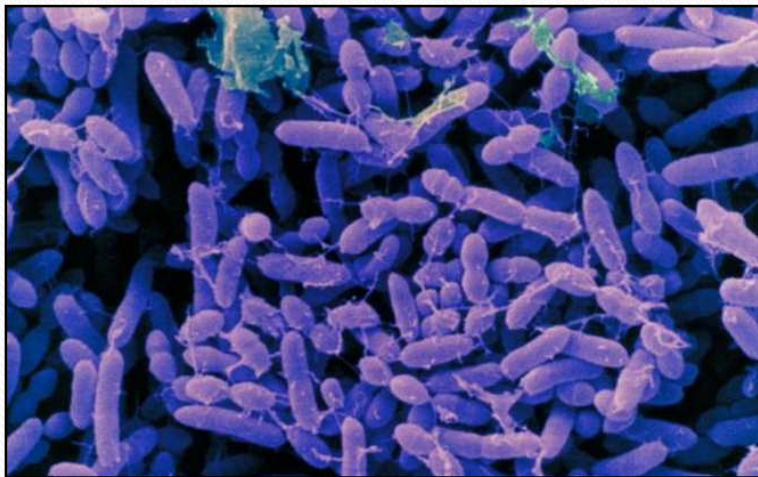
N-glykosidová vazba – (dusíkaté báze v nukleotidech apod.).

S-glykosidová vazba , **C-glykosidová vazba**.

- Aglykonem mohou být sloučeniny **alifatické, aromatické i heterocyklické**.
- Heteroglykosidy díky aglykonu velký **fyziologický účinek**. Součást rostlinných drog, antibiotik, barviv.
- Štěpení vazby pomocí specifických enzymů – **hydroláz**.

O-glykosidy

- Antibiotikum
produkované
půdními
aktinomycetami
Streptomyces griseus

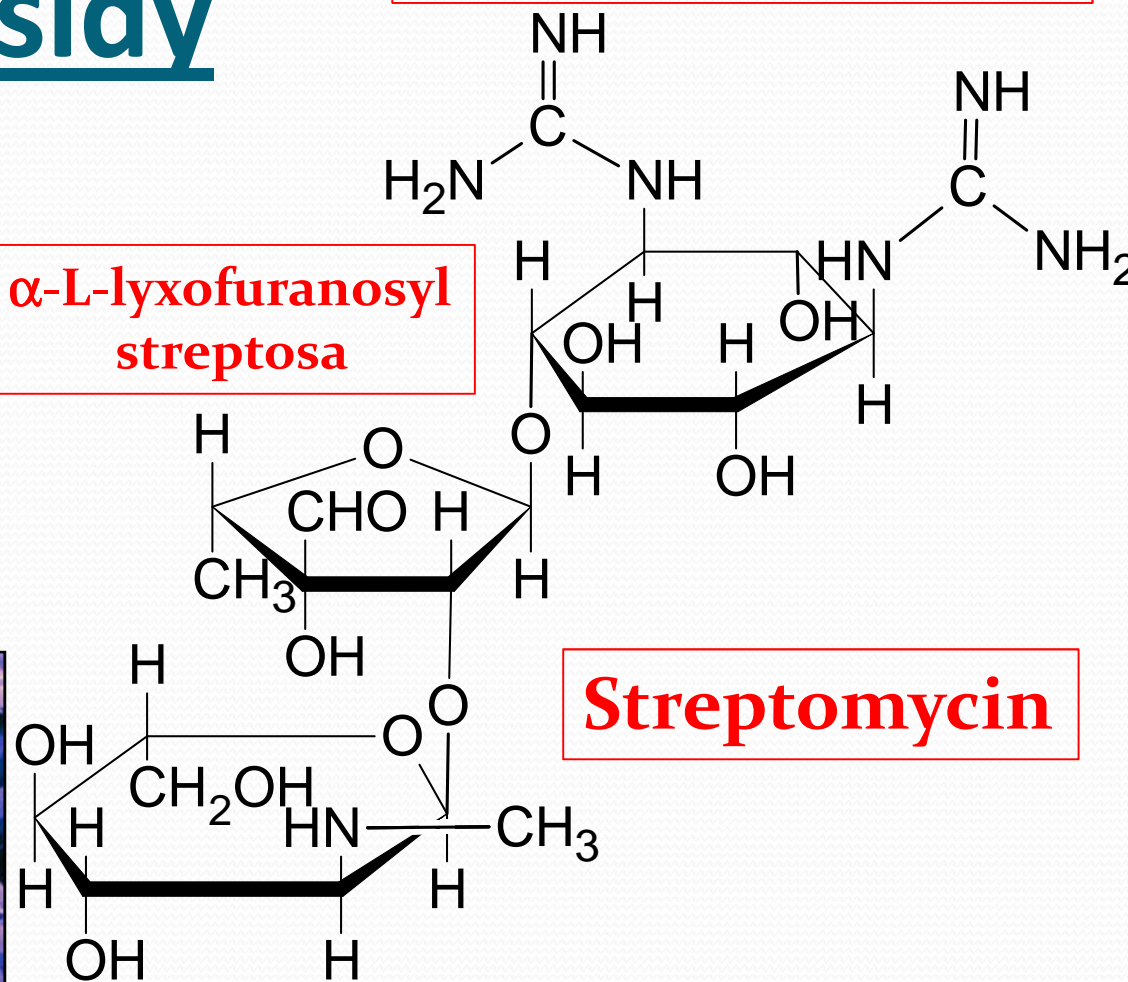

diguanodinoscilloinositol

α -L-lyxofuranosyl
streptosa

Streptomycin

N-methyl- α -L-glukopyranosyl

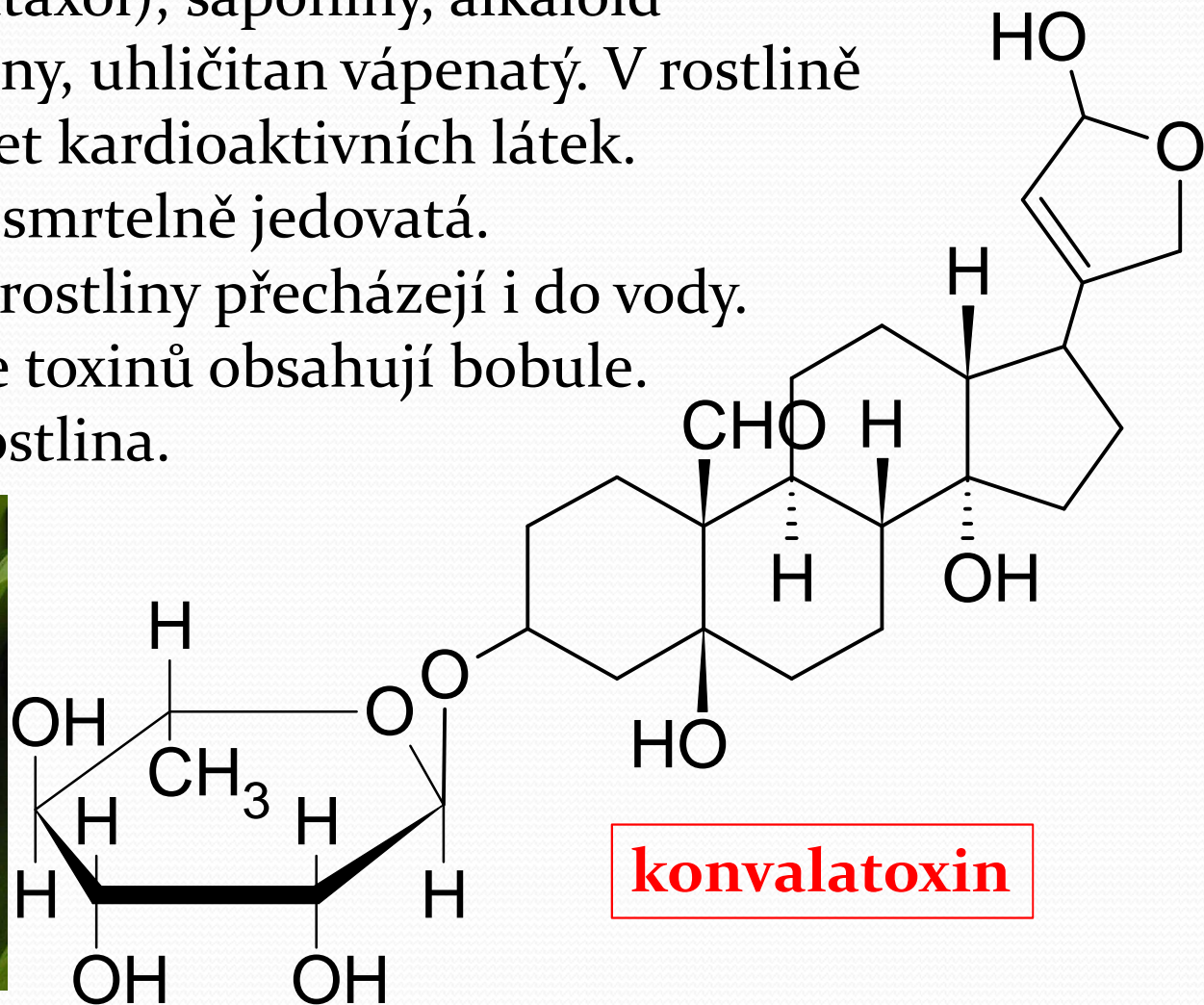

konvalinka vonná

Convallaria majalis L.

O-glykosidy

- Obsahuje jedovaté glykosidy (convalatoxin, convallosid, convallataxol), saponiny, alkaloid majalin, silice, kyseliny, uhličitan vápenatý. V rostlině je obsaženo přes třicet kardioaktivních látek.
- Konvalinka vonná je smrtelně jedovatá.
- Jedovaté látky z této rostliny přecházejí i do vody.
- Nejnižší koncentrace toxinů obsahují bobule.
- Jedovatá je i suchá rostlina.

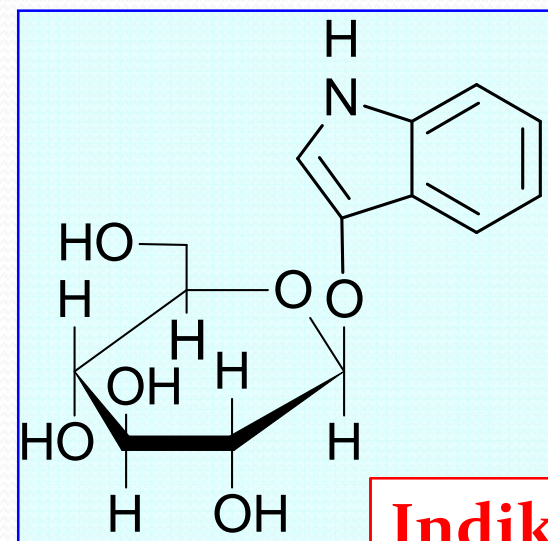

O-glykosidy

- indigovník pravý (*Indigofera tinctoria*), rostlina zmiňovaná v indických rukopisech již v době před naším letopočtem.
- Poskytuje jasně modré barvivo, které také dalo tomuto rodu jméno: **indigo**.
- Kolem roku 1870 byla rozluštěna chemická struktura indiga a později začalo být ve velkém vyráběno synteticky.
- Mezi obsahové látky zjištěné v indigovníku pravém (*Indigofera tinctoria*) náleží indicin, flavonoidy, apigenin, kaemferol, luteolin, quercetin, dále kumariny, kardioaktivní glykosidy, saponiny a třísloviny.

Indigovník pravý
(*Indigofera tinctoria*)

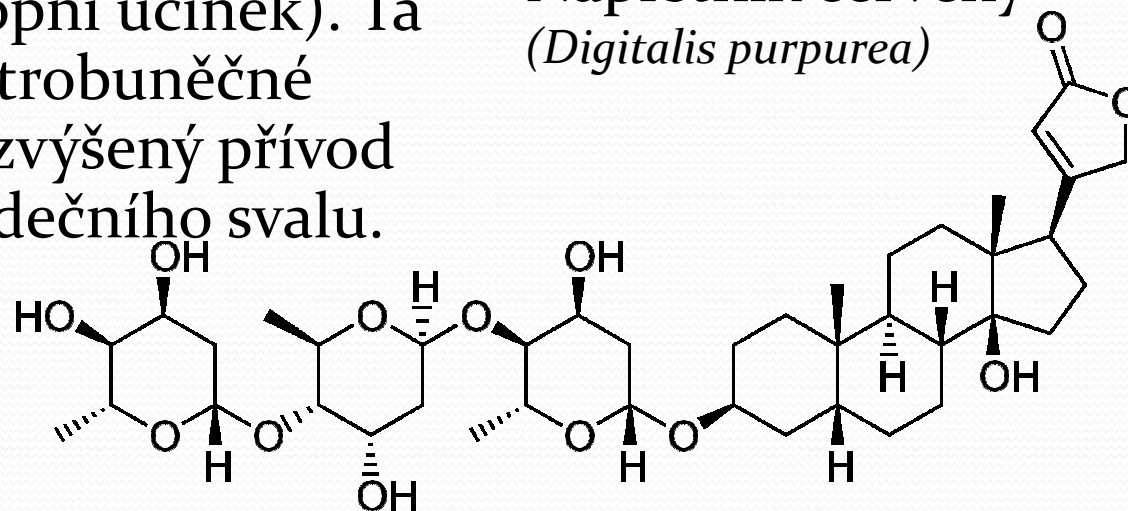
Indikan

O-Glykosidy

- Srdeční glykosidy se přirozeně vyskytují v rostlinách, především v náprstnících (rod *Digitalis*), proto jsou zvané též **digitalisové glykosidy**.
- Na membráně srdeční buňky se váží na iontovou pumpu Na^+/K^+ -ATPázu, inhibují ji, což zvyšuje koncentraci Na^+ v buňce a zvyšuje účinnost jiné iontové pumpy, $\text{Na}^+/\text{Ca}^{2+}$ -ATPázy (pozitivně inotropní účinek). To se projeví vzestupem vnitrobuněčné koncentrace Ca^{2+} , jehož zvýšený přívod zvyšuje sílu kontrakce srdečního svalu.

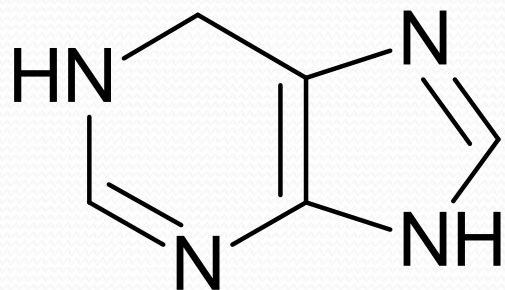

Náprstník červený
(*Digitalis purpurea*)

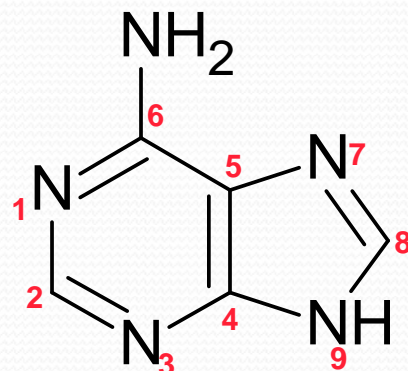
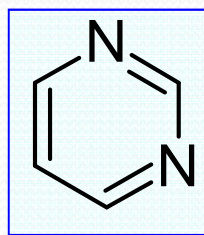
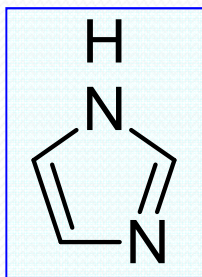

N-glykosidy

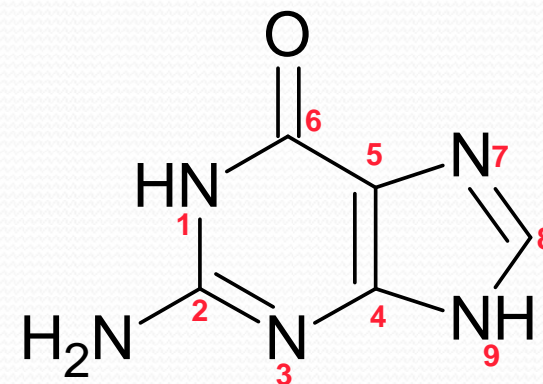
Dusíkaté báze odvozené od kondenzovaného heterocyklu purinu.

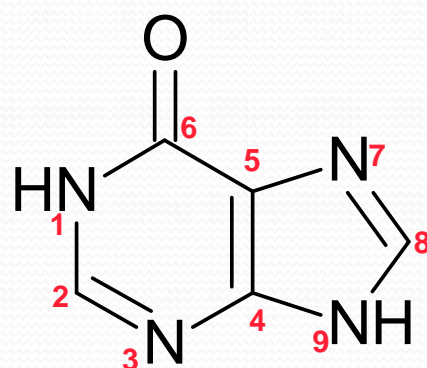
Purin vzniká z pyrimidinu a imidazolu.

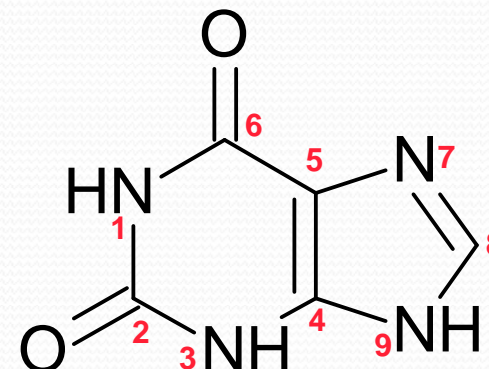
adenin (Ade, A)
6-aminopurin

guanin (Gua, G)
2-amino-6-oxopurin

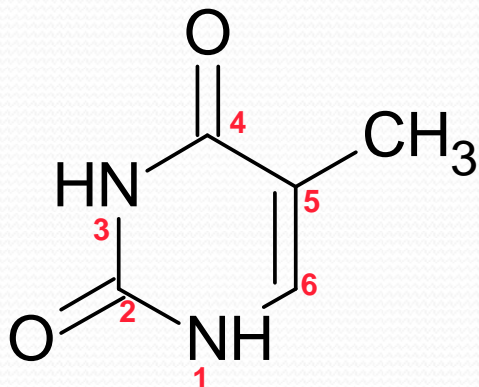

hypoxanthin (Hyp, I)
6-oxopurin

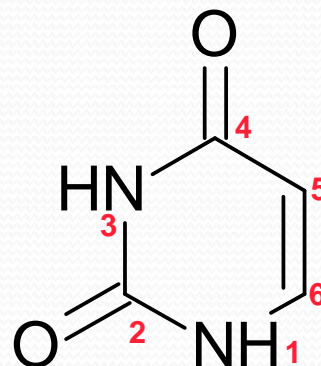
xanthin

N-glykosidy

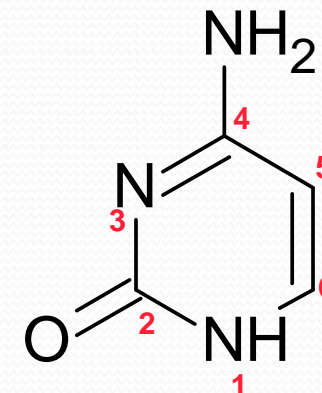
thymin (Thy, T)

5-methyl-2,4-dioxypyrimidin

uracil (Ura, U)

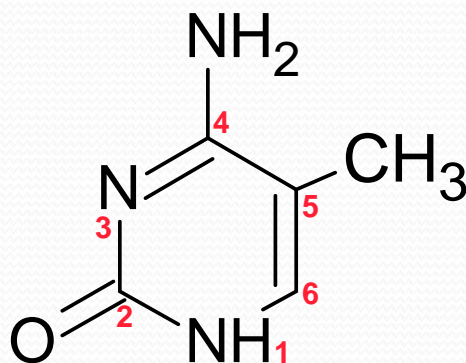
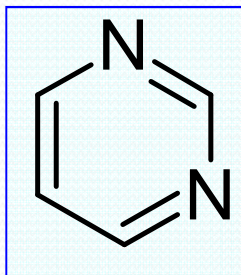
2,4-dioxypyrimidin

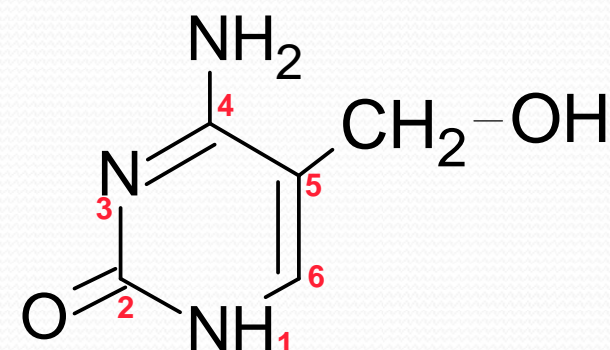
cytozin (Cyt, C)

4-amino-2-oxypyrimidin

Dusíkaté báze
odvozené od
heterocyklu
pyrimidinu.

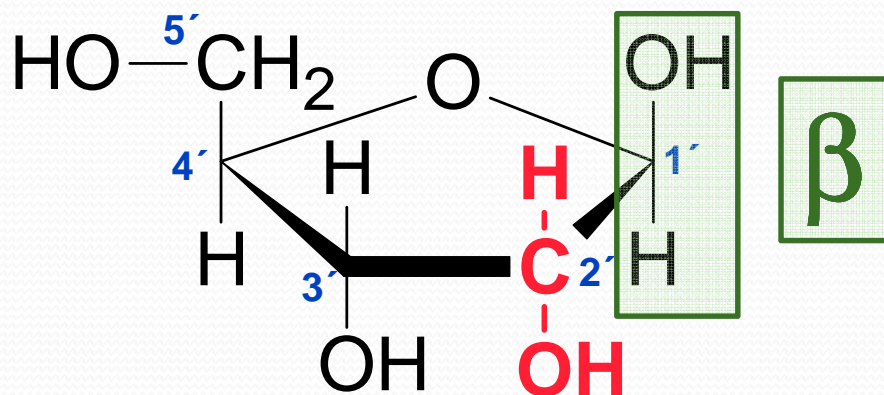
5-methylcytozin (mC)

5-hydroxymethylcytozin (hmC)

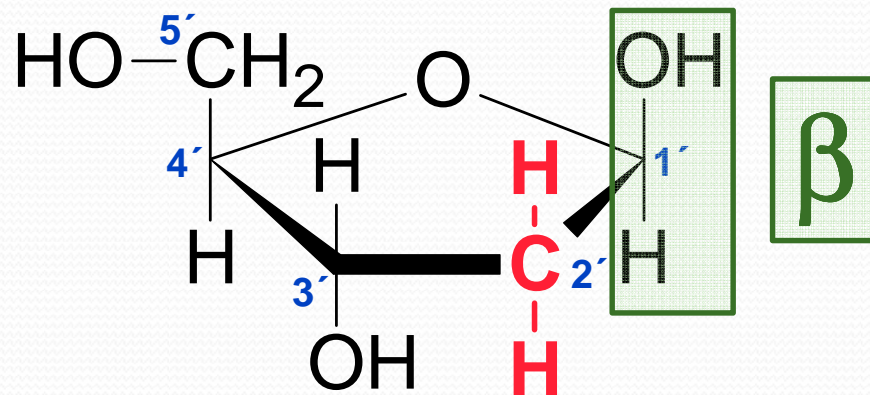
N-glykosidy

- Cukernou složkou N-glykosidů jsou C₅ sacharidy - β-D-ribofuranosa a 2-deoxy-β-D-ribofuranosa

β-D-ribofuranosa

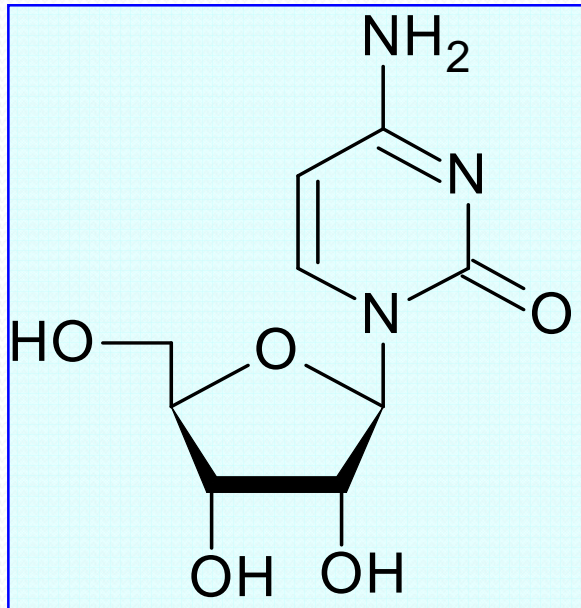
RNA

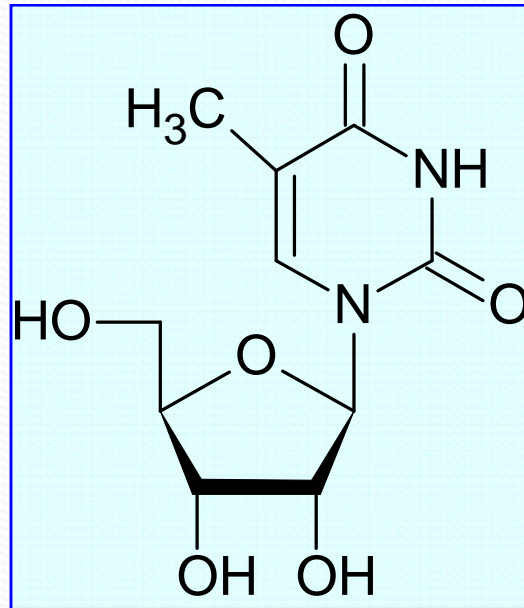
2-deoxy-β-D-ribofuranosa

DNA

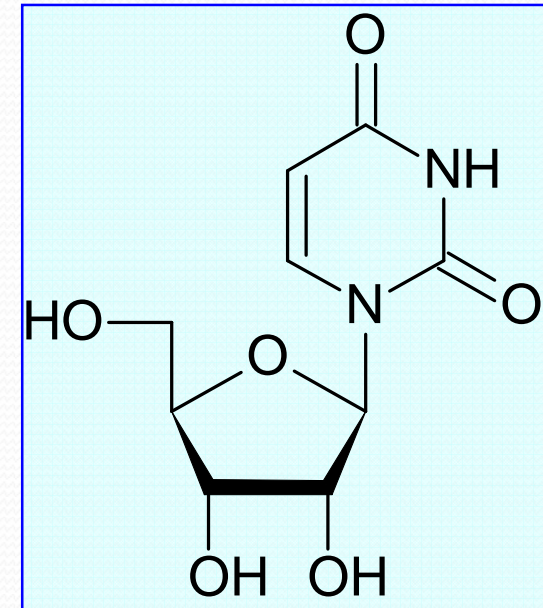
N-glykosidy

Cytidin

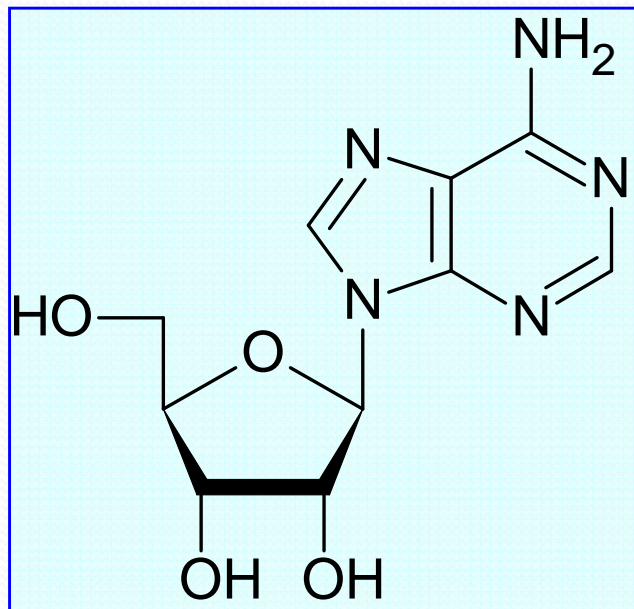
Thymidin

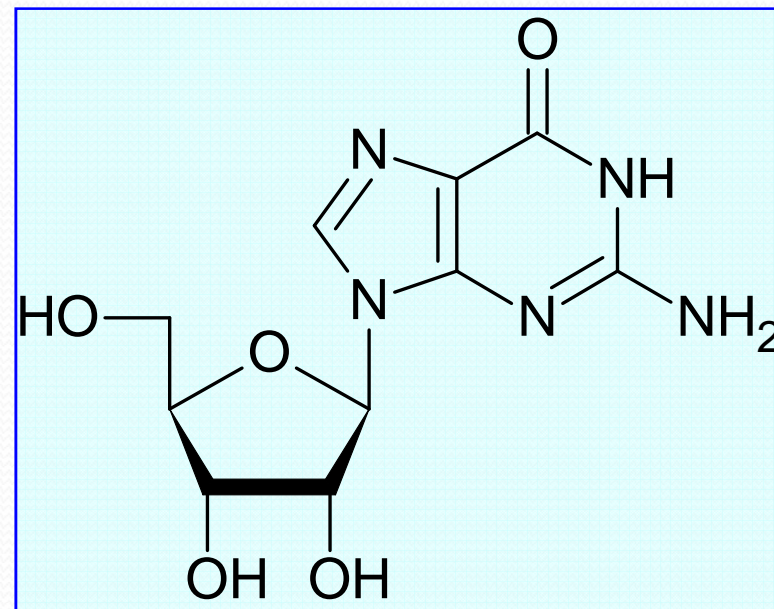
Uridin

- N – glykosidy , vzniklé navázáním dusíkaté báze na cukernou složku nazýváme **NUKLEOSIDY**.
- V RNA se objevují **ribonukleosidy**.
- Názvy pyrimidinových nukleosidů mají koncovku **-idin**.

N-glykosidy

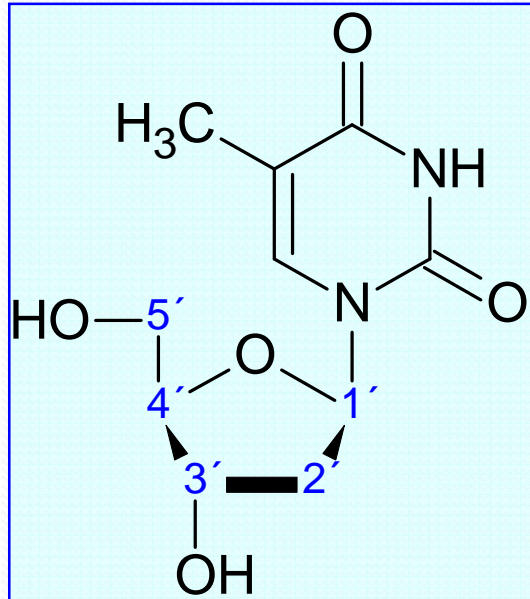
Adenosin

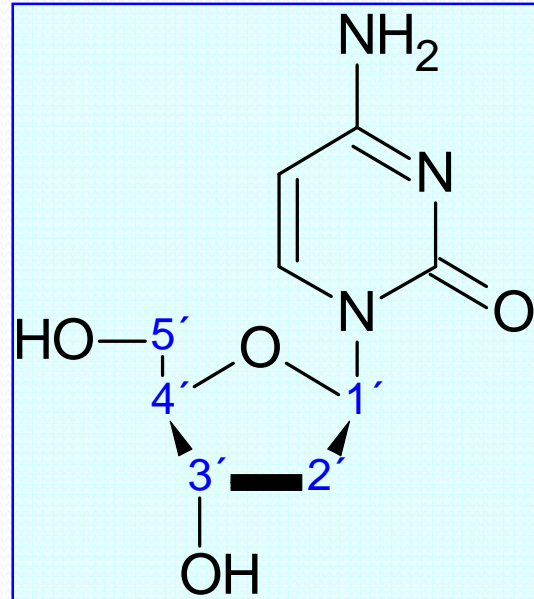
Guanosin

- Názvy purinových nukleosidů mají koncovku **-osin**.
- Uhlíkové atomy cukerné složky značíme čísla 1' - 5', aby bylo odlišeno od číslování heterocyklického kruhu.

N-glykosidy

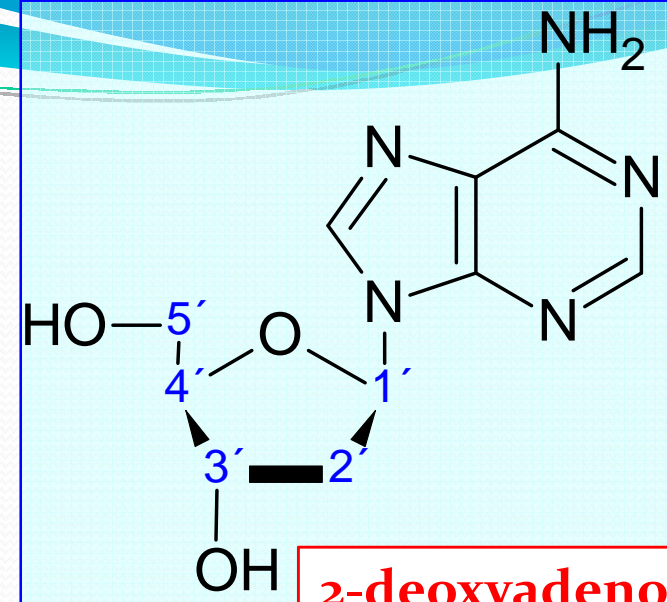

**2-deoxythymidin
dT**

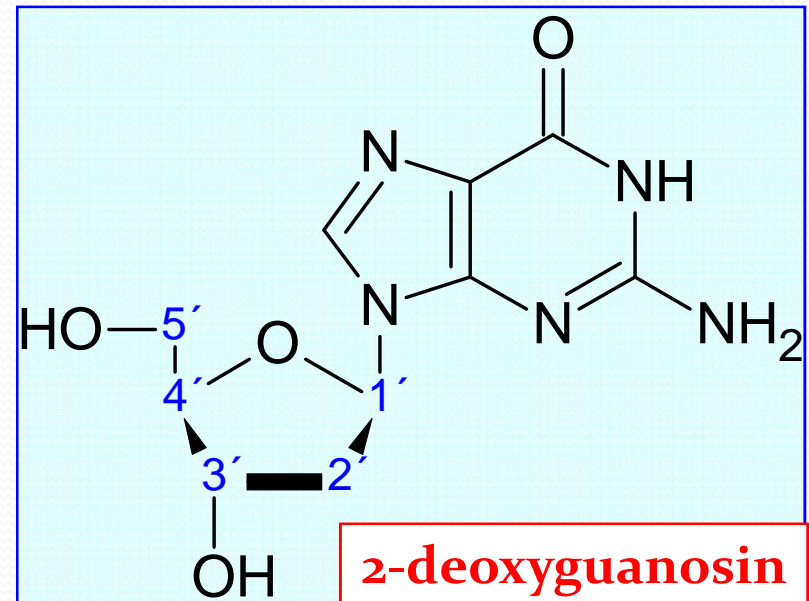

**2-deoxycytidin
dC**

- V DNA se vyskytují 2-deoxyribonukleosidy – dA; dG; dT; dC

**2-deoxyadenosin
dA**

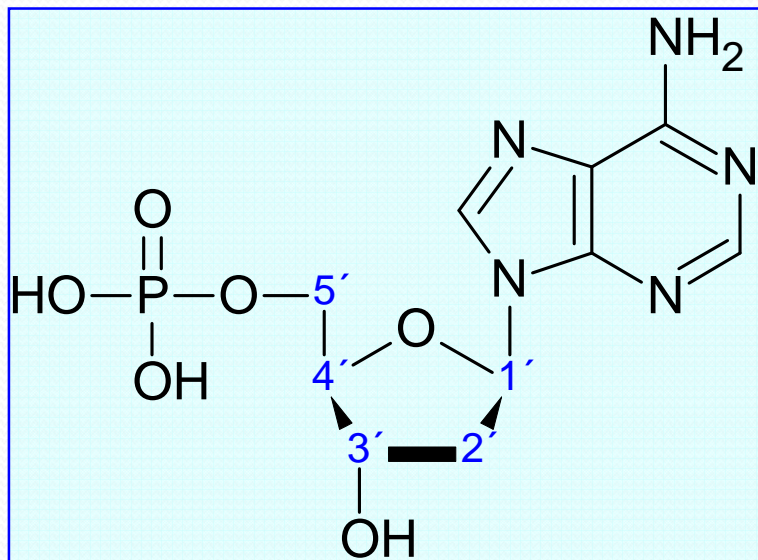

**2-deoxyguanosin
dG**

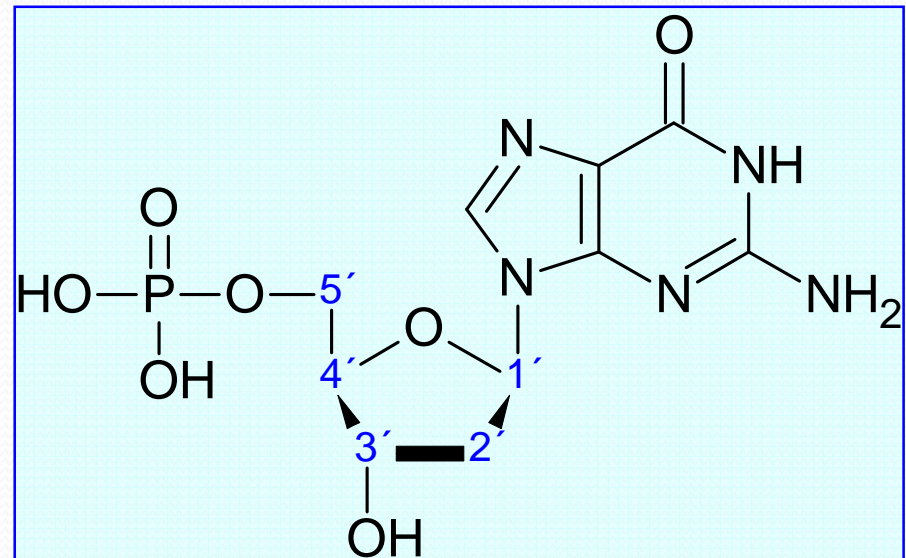

N-glykosidy

- Esterickou vazbou vázaný fosfát v poloze 5' na cukerném (ribosovém)základu dotváří výsledný **NUKLEOTID**.
- RNA – ribonukleotid (AMP, GMP, UMP, CMP)
- DNA – deoxyribonukleotid (dAMP, dGMP, dTMP, dCMP)

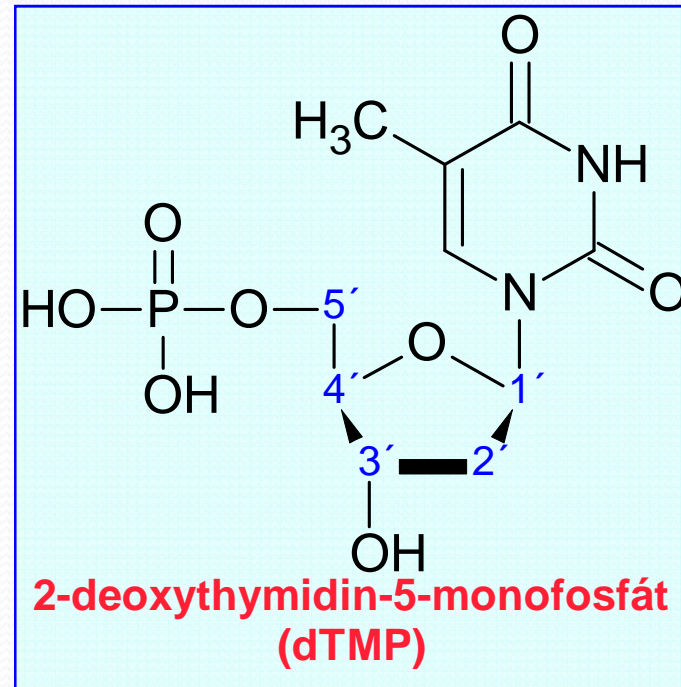
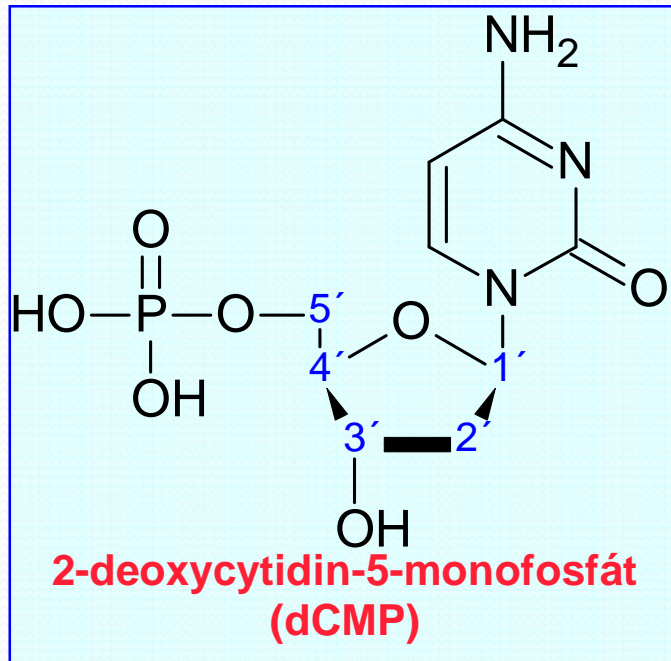

2'-deoxyadenosin-5'-monofosfát
dAMP

2'-deoxyguanosin-5'-monofosfát
dGMP

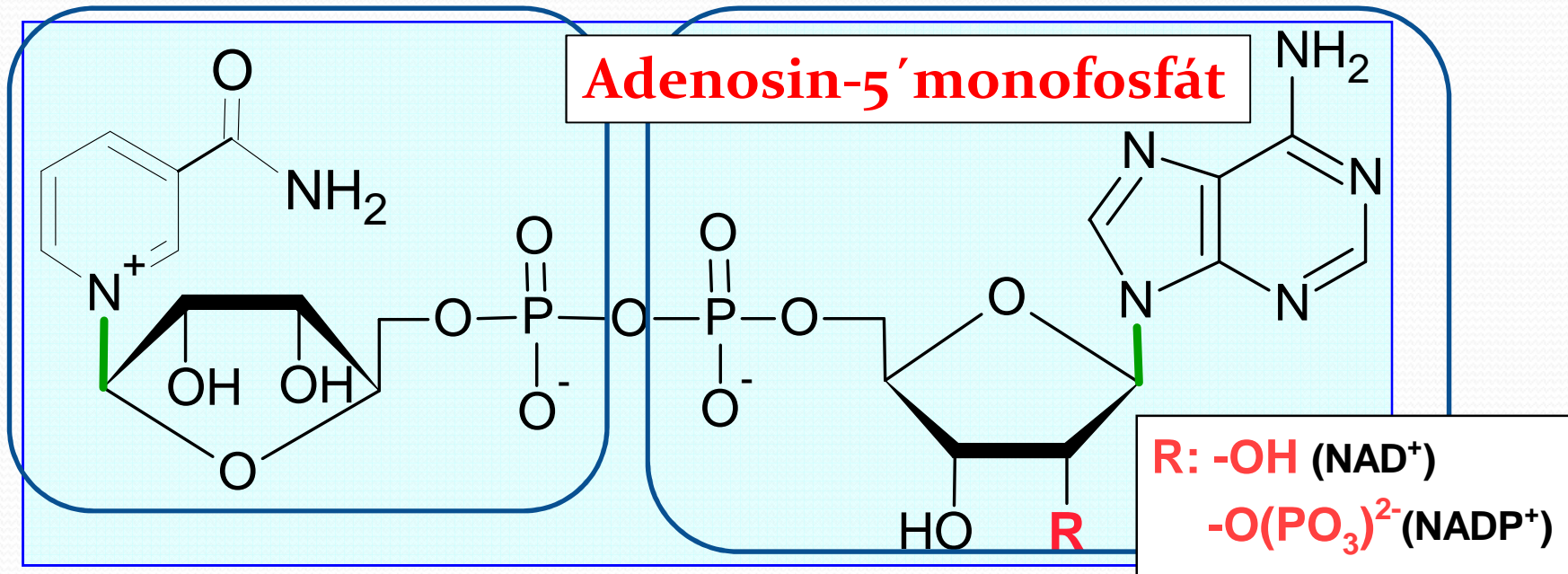
N-glykosidy

- Pyrimidinové deoxyribonukleotidy
- Analogická je struktura i všech ribonukleotidů (viz. Struktura nukleových kyselin), pouze v cukerné složce v poloze 2' je hydroxylová charakteristická funkční skupina.

N-glykosidy

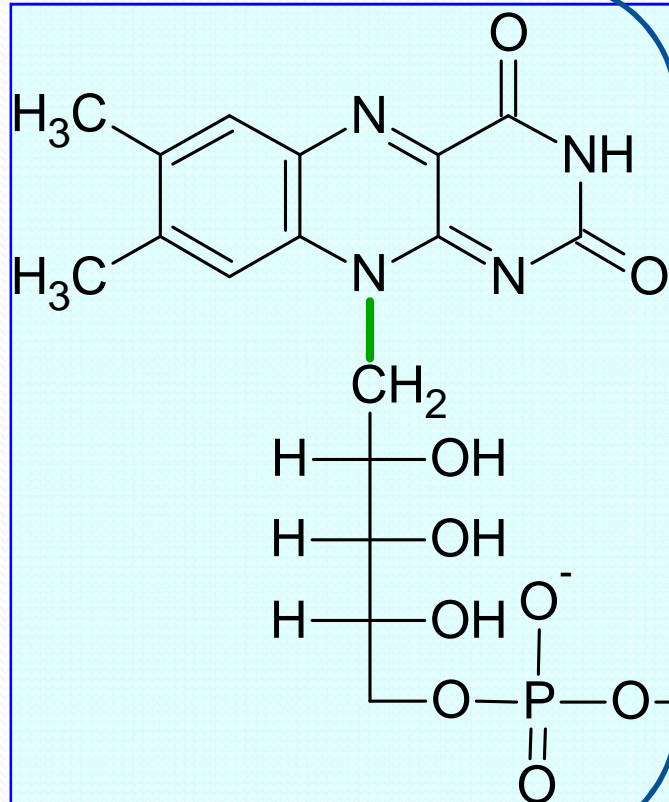
- K N-glykosidům patří i látky s funkcí **koezymů**.
- Příkladem jsou koenzymy enzymů třídy oxidoreduktáz – **NAD⁺**, **NADP⁺**, **FAD**

NikotinamidAdeninDinukleotid(fosfát)(P)

N-glykosidy

FlavinAdeninDinukleotid

Riboflavin-5'-monofosfát

Adenosin-5'-monofosfát

